

სისხლის საპროცესო სამართლის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური პროცესუალური გარანტიები

ჯემალ გახოკიძე

სამართლის დოქტორი, სტუ-ს პროფესორი

მიხეილ მამნიშვილი

სამართლის დოქტორი, სტუ-ს პროფესორი

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია სისხლის სამართლის საპროცესო კანონმდებლობის შედარებით ისეთი ახალი ინსტიტუტი, როგორიცაა სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებათა გამოყენების პროცესუალური რეგულაცია. ახსნილია, თუ სისხლის სამართლის პროცესის რომელი სუბიექტების მიმართ შეიძლება ისინი იქნენ გამოყენებულნი. გაანალიზებულია ყველა ის კონცეპტუალური საკითხი, რომლებიც აღნიშნულ ინსტიტუტთან არის დაკავშირებული.

SPECIAL MEASURES OF PROTECTION OF PARTIES TO THE CRIMINAL PROCESS

Jemal Gakhokidze

Doctor of Law, Professor of GTU

Mikheil Mamniashvili

Doctor of Law, Professor of GTU

RESUME

The work deals with a relatively new institute of criminal procedure legislation, such as procedural regulation of applying the special measures of protection of parties to the criminal process. There is explained to which subjects of criminal process they may be applied. All those conceptual issues, which are related to this institute, are analyzed.

* * * *

სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებები შედარებით ახალი ინსტიტუტია ქართულ საპროცესო კანონმდებლობაში, რომელიც შემოღებულ იქნა წინა საპროცესო კოდექსის მოქმედების ბოლო წლებში, 2005 წლის 16 დეკემბრის კანონით.

აღნიშნული ინსტიტუტის არსებობა თანამედროვე სისხლის სამართალწარმოების პროცესში არა მარტო აქტუალურია, არამედ აუცილებელიცაა, რადგანაც შეუძლებელია სისხლის სამართლის საქმეზე გონივრული ეჭვს მიღმა დადგინდეს პირის ქმედება მის მიმართ შერაცხულ დანაშაულში, თუკი

პროცესის მონაწილეთა (მონმე, დაზარალებული, მათი ოჯახის წევრები და ა.შ.) უსაფრთხოება კანონმდებლობის ძალით არ იქნება დაცული. სწორედ ამიტომაცაა, რომ გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ არაერთხელ განიხილა ეს საკითხი და მიიღო დეკლარაციები, სადაც ხაზგასმულია პროცესის მონაწილეთა, განსაკუთრებით დანაშაულის მსხვერპლთა სპეციალური დაცვის საკითხები, მათ შორის აღსანიშნავია „დეკლარაცია მართლ-მსაჯულების ძირითად პრინციპებზე დანაშაულის მსხვერპლთა დაცვის შესახებ“ (4/3, დამატება); „მონმეების დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან დაცვის სახელმძღვანელო პრინციპები“ (რეზოლუცია, 2005/20) და ა.შ.

უახლოესი წარსულის საგამოძიებო-სასამართლო პრაქტიკიდან შეიძლება მოვიყვანოთ მრავალი მაგალითი იმისა, როდესაც მონმემ თუ დაზარალებულმა მათ მიერ ადრე მოცემული ჩვენებები უარყვეს მხოლოდ იმიტომ, რომ საქმის მსვლელობით დაინტერესებული პირებისაგან განიცდიდნენ სიცოცხლის მოსპობის თუ ჯანმრთელობის დაზიანების, ანდა ოჯახის განადგურების მუქარას და არცთუ იშვიათ შემთხვევაში მანტაჟსაც კი. საკითხის გადწყვეტას ართულებდა ის გარემოება, რომ ადრე მოქმედი საპროცესო კანონმდებლობით პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებები გათვალისწინებული არ იყო და ასეთ დროს საქმის მწარმოებელი ორგანოები იძულებული იყვნენ დაკმაყოფილებულიყვნენ მხოლოდ შს ორგანოებში ინფორმაციის მიწოდებით, თავის მხრივ, შს ორგანოების მუშაკები საკანონმდებლო ბაზის არარსებობის გამო მონმესა თუ დაზარალებულზე მუქარას, ან მათზე დანაშაულებრივი ხელყოფისაგან რეალურ დაცვას ვერ ახორციელებდნენ. მათი საქმიანობა ფორმალურ ხასიათს ატარებდა; ამის გამო მოქალაქეებს ნდობა ეკარგებოდათ სამართალდამცავი მუშაკების მიმართ, გავრცელებული იყო მონმეების თუ დაზარალებულების მიერ ბრალდებულის სასარგებლო ჩვენების მიცემა, ანდა მათი მხრიდან ცრუ, წინასწარ შედგენილი მტკიცებულებების წარდგენა, რის გამოც არცთუ იშვიათ შემთხვევაში დანაშაული გაუხსნელი რჩებოდა, ხოლო დამნაშავე – დაუსჯელი.¹

საქართველოს ინტეგრაციამ ძირითად საერთა-

1 1993 წლის 21 სექტემბერს, სამი პირი, რომლებიც შეიარაღებულნი იყვნენ ავტომატური ცეცხლსაროლი იარაღით მივიდნენ, თბილისში, მეტრომშენის დასახლების N საცხოვრებელ სახლთან და დაუძახეს იქ მცხოვრებ ჯ.ქ.-ს, ბინიდან გამოვიდა ჯ.ქ.-ი, მისი ცოლი ქ.ქ. რომელსაც ხელში აყვანილი ჰყავდა ორი წლის შვილიშვილი. ცეცხლსაროლი იარაღით შეიარაღებულმა პირებმა მათ მიმართ მოახდინეს გასროლა, რის შედეგადაც ჯ.ქ და მისი მცირეწლოვანი შვილიშვილი

შორისო პაქტებსა და კონვენციების სისტემაში და განსაკუთრებით, მისმა მიღებამ ევროსაბჭოში და-აჩქარა თავისი ეროვნული კანონმდებლობის შესა-ბამისობაში მოყვანა, საყოველთაოდ აღიარებულ კონვენციებსა და ხელშეკრულებების მოთხოვნებ-თან.

სწორედ ამ პრობლემის გადაწყვეტას ეძღვნება საქართველოს საპროცესო კანონმდებლობით გათ-ვალისწინებული პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებების გამოყენების ინსტი-ტუტი, რომელიც კარგა ხანია ფუნქციონირებს უცხოეთის მრავალ ქვეყანაში ცალკე კანონების სა-ხით და იცავს იმ პირების უფლებებსა და კანონიერ ინტერესებს, რომლებიც ჩაბმულნი არიან სისხლის სამართალწარმოების პროცესში.

საქართველოს სისხლის სამართლის ახალ საპ-როცესო კოდექსში ამ ინსტიტუტს დაეთმო სპეცია-ლური თავი, რითაც ხაზი გაესვა მის მნიშვნელობას.

წინა საპროცესო კოდექსთან შედარებით, მოქმედ საპროცესო კანონმდებლობაში სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპე-ციალური ღონისძიებების გამოყენების პროცედუ-რული წესები შედარებით გამარტივებულია. თუკი ადრე მოქმედი საპროცესო კოდექსი ითვალისწი-ნებდა სპეციალური დაცვის ღონისძიების გამო-ყენების სასამართლო განხილვის პროცედურებს, ამჯერად პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეცია-ლური ღონისძიებების გამოყენების უფლებამოსი-ლებით მხოლოდ პროკურორი სარგებლობს.

ისმება მეტად საგულისხმო შეკითხვა: პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებები პროცესის რომელ სუბიექტზე შეიძლება იქნეს გა-მოყენებული და ხომ არ ვრცელდება ის საქმის მწა-რმოებელი ორგანოების თანამდებობის პირებზე? ამის შესახებ, სამწუხაროდ, სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსში რაიმე მინიშნება არ არის გაკეთებული, რაც კანონმდებლობის ხარვეზად მი-გვაჩნია, მაგრამ უნდა შევნიშნოთ, რომ საპროცესო კოდექსის 68-71 მუხლებს სპეციალური დაცვის ღონისძიების გამოყენებისას ძირითადი აქცენტი გადატანილი აქვს პროცესის ისეთ მონაწილეებზე, როგორებიცაა: ბრალდებული, ადვოკატი, მოწმე, მონმისა და დაზარალებულის კოორდინატორი, და-ზარალებული და პროცესის იმ სუბიექტებზე, რომ-ლებიც ეხმარებიან მართლმსაჯულების პროცესის განხორციელებას, ესენია – ექსპერტი და თარჯი-მანი.

მართალია, 2000 წლის 6 ოქტომბერს ევროსაბ-

ჭოს მინისტერიალის კომიტეტმა განიხილა პრო-კურორტის ფუნქციები მართლმსაჯულების გა-ნხორციელების სისტემაში, სადაც პროკურორის უფლებამოსილების სხვადასხვა საკითხთან ერთად მის წევრ სახელმწიფოებს მისცა რეკომენდაცია იმის შესახებ, რომ, თუ პროკურორების სამსახუ-რებრივი უფლებამოსილების განხორციელებისას მათი ოჯახის წევრების ან მათ მიმართ განხორცი-ელდა სიცოცხლის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში მუქარა, ხელისუფლებამ მათი დაცვისათვის უნდა გამოიყენოს შესაბამისი ღონისძიებები,² მაგრამ არ შეიძლება საპროცესო კოდექსით გათვალისწი-ნებული სპეციალური დაცვის ღონისძიებები მო-სამართლეზე, პროკურორსა ან გამომძიებელზე გავრცელდეს, რადგანაც მათი უფლებებისა და ინტერესების დაცვის ღონისძიებები სხვა დამატე-ბითი სპეციალური კანონმდებლობითაა გარანტი-რებული და ეს ღონისძიებები გამოყენებული უნდა იქნეს მხოლოდ სხვა დანარჩენ სუბიექტებზე, ასევე პროცესის იმ მონაწილეებზე, რომლებიც ეხმარე-ბიან მართლმსაჯულების განხორციელებას.

ჩვენს მოსაზრებას ადასტურებს აღნიშნულ პრო-ბლემაზე საერთაშორისო ორგანიზაციების მიერ მიღებული ხსენებული არსებითი დეკლარაცია თუ სხვა უმნიშვნელო დოკუმენტები.

თუმცა იურიდიულ ლიტერატურაში არსებობს განსხვავებული შეხედულება, მაგალითად, ლონდა თოლორაიას აზრით, სისხლის სამართლის პროცე-სის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიება შეიძლება გამოყენებული იქნეს პროცესის ნებისმი-ერი მონაწილის (მოსამართლის, პროკურორის, გა-მომძიებლის, ბრალდებულის, ადვოკატის, მოწმის, დაზარალებულის, ექსპერტის, თარჯიმნის) სიცო-ცხლის, ჯანმრთელობის, ქონებისა და ასევე პირად ცხოვრების დაცვის მიზნით.³ ვფიქრობთ, ავტორის შეხედულება, იმის შესახებ, რომ პროცესის მონა-წილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებება შეი-ძლება გამოყენებული იქნეს საქმის მწარმოებელ თანამდებობის პირებზე, - მოსამართლეზე, პროკუ-რორსა და გამომძიებელზე არ უნდა იყოს მართე-ბული იმ უბრალო მიზეზების გამო, რომ პრაქტი-კულად წარმოუდგენელია მოსამართლე, თუნდაც მაგისტრი მოსამართლე იხილავდეს მის კომპეტენ-ციის შუამდგომლობას, პროკურორი ახორციელებ-დეს საპროცესო ხელმძღვანელობასა და სისხლი-სამართლებრივ დევნას, გამომძიებელი იძიებდეს საქმეს და მათზე განხორციელდეს სისხლის სამა-რთლის საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული

ადგილზევე გარდაიცვალნენ, ხოლო ქ.ქ-მ მიიღო ჯანმრთელობის მძიმე ხარისხის დაზიანება. გამოძიების პროცესში ქ.ქ-მ ამოიცნო მასზე თავდასხმელები, მაგრამ იმის გამო, რომ გამოძიებით დაუდგენელი პირებსაგან განიცდიდა სიცო-ცხლის მოსპობისა და ოჯახის განადგურების მუქარას, გამოძიების შემდგომ ეტაპზე უარყო, რის გამოც დანაშაული ფაქტიურად გაუხსნელი დარჩა. (ჩემს მიერ გამოძიებული სისხლის სამართლის საქმე მ.მ) ამდენად, პროცესის მონაწი-ლეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებების გამოყენებას ამ მიმართებით უაღრესად დიდი მნიშვნელობა გააჩნია

² <http://www.unde.org/ndf>.

³ ლონდა თოლორაია, სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებები, წიგნში საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარები 2015 წლის მდგომარეობით, ამერიკის იურის-ტთა ასოციაციის გამოცემა, თბილისი, 2015, გვ. 240;

დაცვის სპეციალური ღონისძიების რეგულაციები, ასეთი პირობების არსებობისას ბუნებრივია ისინი ვერ შეძლებენ მათზე დაკისრებული მოვალეობის სრულყოფილად შესრულებას, რაც მართლმსაჯულების პროცესზე უკიდურესად უარყოფითად აისახება.

გარდა სისხლის სამართლის პროცესის ისეთ მონაწილეებისა, როგორებიცაა ბრალდებული, ადვოკატი, მოწმე, მოწმისა და დაზარალებულის კოორდინატორი, დაზარალებული, ექსპერტი, თარჯიმანი, დაცვის სპეციალური ღონისძიება შეიძლება გამოყენებულ იქნეს ასევე პროცესის ნებისმიერი მონაწილის ახლო ნათესავის (მშობელი, შვილად ამყვანი, შვილი, შვილობილი, პაპა, ბებია, შვილიშვილი, და, ძმა, მეუღლე (მათ შორის, განქორწინებული)) სიცოცხლის, ჯანმრთელობისა და ქონების დაცვის მიზნით. თუმცა, პროცესის მონაწილის ახლო ნათესავის პირადი ცხოვრების დაცვის მიზნით დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების შესაძლებლობას სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი არ იძლევა.⁴

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 67-ე მუხლის თანახმად დაცვის სპეციალური ღონისძიებები შეიძლება გამოყენებული იქნეს შემდეგ შემთხვევებში:

ა) განიხილება საქმე ისეთი ქმედების ჩადენის ფაქტზე, რომლის საჯარო განხილვა თავისი ბუნებით ზიანს მიაყენებს პროცესის მონაწილის პირად ცხოვრებას;

ბ) პროცესის მონაწილის ვინაობისა და საქმეში მონაწილეობის გასაჯაროებით მნიშვნელოვანი საფრთხე დაემუქრება მის ან მისი ახლო ნათესავის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან ქონებას;

გ) პროცესის მონაწილე დამოკიდებულია ბრალდებულზე.

პირველ შემთხვევაში, დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების მიზანია პროცესის მონაწილის პირადი ცხოვრების დაცვა. პირად ცხოვრებაში იგულისხმება პირის ოჯახური ცხოვრება, პირადი ურთიერთობები, სექსუალური ცხოვრება და სხვა ისეთი პირადი დეტალები, რომლის გასაჯაროებაზე გადაწყვეტილებას იღებს თავად ეს პირი. პირადი ცხოვრების არსებითი დაზიანების საფრთხე უნდა შეფასდეს ინდივიდუალურად ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში. მაგ.: დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების საჭიროება შეიძლება დადგეს იმ შემთხვევაში, თუ მოწმე თავის ჩვენებაში მიუთითებს მისი სექსუალური ცხოვრების ისეთ დეტალზე, რომლის გასაჯაროებით არსებითი ზიანი მიადგება მის რეპუტაციას და ოჯახურ ცხოვრებას და ა.შ..

მეორე შემთხვევაში დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების მიზანია პროცესის მონაწილის პირადი ცხოვრების დაცვა. პირად ცხოვრებაში იგულისხმება პირის ოჯახური ცხოვრება, პირადი ურთიერთობები, სექსუალური ცხოვრება და სხვა ისეთი პირადი დეტალები, რომლის გასაჯაროებაზე გადაწყვეტილებას იღებს თავად ეს პირი. პირადი ცხოვრების არსებითი დაზიანების საფრთხე უნდა შეფასდეს ინდივიდუალურად ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში. მაგ.: დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების საჭიროება შეიძლება დადგეს იმ შემთხვევაში, თუ მოწმე თავის ჩვენებაში მიუთითებს მისი სექსუალური ცხოვრების ისეთ დეტალზე, რომლის გასაჯაროებით არსებითი ზიანი მიადგება მის რეპუტაციას და ოჯახურ ცხოვრებას და ა.შ..

ნისძიების გამოყენების მიზანია პროცესის მონაწილის ან მისი ახლო ნათესავის სიცოცხლის, ქონებისა და ჯანმრთელობის დაცვა. ემუქრება თუ არა საფრთხე პროცესის მონაწილის ან მისი ახლო ნათესავის სიცოცხლეს, ქონებას და ჯანმრთელობას, ეს უნდა შეფასდეს საქმეში არსებული მტკიცებულებებით. ასევე გათვალისწინებულ უნდა იქნეს ჩადენილი დანაშაულის ხასიათი, ბრალდებულის პიროვნება და სხვა გარემოებები.

მესამე შემთხვევა შესაძლებლად მიჩნევა დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენებას პროცესის იმ მონაწილის მიმართ, რომელიც დამოკიდებულია ბრალდებულზე. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში არ არის აუცილებელი პროცესის მონაწილის პირადი ცხოვრების გახმაურება, სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან ქონებას ემუქრებოდეს საფრთხე. საკმარისია პროცესის მონაწილე რაიმე ფორმით (ფინანსურად, სამართლებრივად და სხვა) დამოკიდებული იყოს ბრალდებულზე. მაგალითად, კონკრეტული სისხლის სამართლის საქმეზე ბრალდებულის წინააღმდეგ ჩვენება მისცა მოწმემ, რომელიც ფინანსურად დამოკიდებულია ბრალდებულზე. თუ არსებობს ვარაუდი იმისა, რომ ბრალდებული ფინანსურ დახმარებას შეუწყვეტს მის წინააღმდეგ ჩვენების მიმცემ მოწმეს და ეს უკანასკნელი დარჩება ფინანსური სახსრების გარეშე, შესაძლოა მიღებულ იქნეს გადაწყვეტილება მოწმის მიმართ დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების შესახებ (მაგ., მოწმეს მიაწოდონ ფსევდონიმი).⁵

სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 68-ე მუხლის თანახმად პროცესის მონაწილის დაცვის სპეციალური ღონისძიების სახეა პროცესის მონაწილის დაცვის სპეციალურ პროგრამაში ჩართვა.

პროკურორი უფლებამოსილია საქართველოს გენერალური პროკურორის ან მისი მოადგილის თანხმობით გამოიყენოს პროცესის მონაწილის დაცვის სპეციალური ღონისძიება და ამ მუხლის პირველი ნაწილით გათვალისწინებულ დაცვის სპეციალურ პროგრამაში ჩართოს პროცესის მონაწილე ან პირი, რომელიც შეიძლება გახდეს პროცესის მონაწილე, მასთან დაკავშირებული პირი, ანდა მისი ახლო ნათესავი, მათი თანხმობით.

დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების ინიციატორი შეიძლება იყოს პროკურორი ან ის პირი, რომლის მიმართაც უნდა იქნეს გამოყენებული ეს ღონისძიება. სსსკ-ის 49-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ვ“ ქვეპუნქტი მოწმეს, ხოლო 57-ე მუხლის პირველი ნაწილის „ზ“ ქვეპუნქტი დაზარალებულს ანიჭებს დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების მოთხოვნის უფლებას, თუ საფრთხე ემუქრება როგორც მის, ისე მისი ახლო ნათესავის ან ოჯახის წევრის სიცოცხლეს, ჯანმრთელობას ან/და

4 იქვე

5 ლონდა თოლორაია, სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებები, ნიგნში საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარები 2015 წლის მდგომარეობით, ამერიკის იურისტთა ასოციაციის გამოცემა, თბილისი, 2015, გვ. 240;

საკუთრებას.

თუ დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების ინიციატორია პროკურორი, იგი ვალდებულია კონსულტაცია გაიაროს იმ პირთან, ვის მიმართაც იგი საჭიროდ თვლის ამ ღონისძიების გამოყენებას, რადგან ამ უკანასკნელის თანხმობის გარეშე დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენება დაუშვებელია. თუ პროკურორს დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების მოთხოვნით მიმართავს პროცესის მონაწილე, მისი ახლო ნათესავი ან/და მასთან დაკავშირებული პირი, პროკურორი არ არის ვალდებული ყველა შემთხვევაში დააკმაყოფილოს აღნიშნული მოთხოვნა. დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების თაობაზე გადაწყვეტილების მიღებისას, პროკურორმა სისხლის სამართლის საქმეში არსებულ მტკიცებულებებიდან გამომდინარე უნდა შეაფასოს საფრთხის რეალობა.

პროცესის მონაწილის, მისი ახლო ნათესავის, მასთან დაკავშირებული პირის მიმართ საქართველოს შინაგან საქმეთა სამინისტრო საპროცესო კანონით გათვალისწინებული წესით პროცესის მონაწილის, მისი ახლო ნათესავის, მასთან დაკავშირებული პირის მიმართ იყენებს დაცვის კონკრეტულ ღონისძიებებს. ასეთი ღონისძიებებია:

ა) მიკვლევის საწინააღმდეგო ღონისძიების გატარება – საჯარო რეესტრში ან სხვა საჯარო ხასიათის ჩანაწერში პროცესის მონაწილის ამოცნობის და იდენტიფიცირების შესაძლებლობის შემცველი მონაცემების, კერძოდ, სახელის, გვარის, მისამართის, სამუშაო ადგილის, პროფესიის ან სხვა შესაბამისი ინფორმაციის შეცვლა ან ამოღება;

ბ) ვინაობის შეცვლა და მასზე ახალი დოკუმენტის გაცემა – ფსევდონიმის მინიჭება, გარეგნობის შეცვლა, ამოცნობისა და იდენტიფიცირების შესაძლებლობის შემცველი საპროცესო და სხვა დოკუმენტების გასაიდუმლოება.

გ) უსაფრთხოების ზომების მიღება (პირადი დაცვა, განგაშზე გამოძახება და სხვა);

დ) საცხოვრებელი ადგილის დროებით ან სამუდამოდ შეცვლა;

ე) სხვა სახელმწიფოში გაყვანა (რელოკაცია). პროცესის მონაწილის დაცვის სპეციალურ პროგრამაში ჩართვისა და დაცვის კონკრეტული ღონისძიებების განხორციელების პროცედურებს ერთობლივად განსაზღვრავენ საქართველოს იუსტიციისა და შინაგან საქმეთა მინისტრები.

პროცესის მონაწილის დაცვის სპეციალური ღონისძიების ხარჯებს სახელმწიფო გაიღებს.

დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების ვადის ამონურვის შემთხვევაში შესაძლებელია ვადის გაგრძელება, თუ კვლავ არსებობს ამ ღონისძიების გამოყენების საჭიროება.

პროცესის მონაწილის დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების შესახებ პროკურორის დადგენილებაში უნდა მიეთითოს: დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების დრო; დაცვის

სპეციალური ღონისძიების გამოყენების მიზეზი; იმ პირის საიდენტიფიკაციო მონაცემები, რომლის მიმართაც გამოიყენება დაცვის სპეციალური ღონისძიება და დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების ვადა. დაცვის სპეციალური ღონისძიება შესაძლებელია გამოყენებულ იქნეს ნებისმიერი ვადით ან უვადოდ. თუ დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენება მოხდა გარკვეული ვადით, ვადის ამონურვის შემთხვევაში შესაძლებელია ვადის გაგრძელება, თუ კვლავ არსებობს ამ ღონისძიების გამოყენების საჭიროება. დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების საფუძვლის აღმოფხვრის შემთხვევაში ამ ღონისძიებას აუქმებს მისი გამოყენების შესახებ გადაწყვეტილების მიმღები პირი (ანუ პროკურორი), რაც დაუყოვნებლივ უნდა ეცნობოს იმ პირს, ვის მიმართაც იყო გამოყენებული ეს ღონისძიება. დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების ან გაუქმების შესახებ გადაწყვეტილება არ არის საჯარო. ეს გადაწყვეტილება ეცნობება მხოლოდ დასაცავ პირს.

დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების აღსრულების შესახებ 3 დღის ვადაში ეცნობება პროკურორს, რომელმაც ეს ღონისძიება გამოიყენა.

როგორც ითქვა, დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების ვადის ამონურვის შემთხვევაში შესაძლებელია ვადის გაგრძელება, თუ კვლავ არსებობს ამ ღონისძიების გამოყენების საჭიროება.

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 71-ე მუხლის თანახმად, დაცვის სპეციალური ღონისძიებების აღსრულებას უზრუნველყოფს შინაგან საქმეთა სამინისტრო. საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსი ითვალისწინებს ისეთ შემთხვევას, როდესაც დაცვის სპეციალური ღონისძიება გამოყენებული უნდა იქნეს გამოძიების სტადიაზე. ასეთ დროს მოწმეს აღარ შეუძლია გამოცხადდეს სასამართლოში ან დეპონირებულად მოხდეს მისი დაკითხვა საქმის არსებითი განხილვის დროს. ამიტომ გამოძიების სტადიაზე მხარის შუამდგომლობით გამოძიების ადგილის ან მოწმის ადგილსამყოფელის მიხედვით მაგისტრანტი მოსამართლის წინაშე მოწმედ შეიძლება დაიკითხოს პირი, რომლის მიმართაც გამოიყენება ან არსებობს საკმარისი საფუძველი, რომ მის მიმართ გამოყენებულ იქნეს დაცვის სპეციალური ღონისძიებები. ასეთი წესით დაკითხული მოწმის ჩვენება მიიჩნევა მტკიცებულებად და მისი ხელახალი დაკითხვა საქმის არსებითი განხილვის დროს აუცილებელი აღარ არის. გამონაკლის შემთხვევაში, მართლმსაჯულების ინტერესებიდან გამომდინარე, მხარის დასაბუთებული შუამდგომლობით და მოსამართლის გადაწყვეტილებით შესაძლებელია დაკითხვა მოხდეს მეორე მხარის წინასწარი ინფორმირებისა და დასწრების გარეშე. მაგრამ ასეთ შემთხვევაში, მოწმის მიერ მიცემული ჩვენება საქმის არსებითი განხილვისას დაუშვებელ მტკიცებულებად მიიჩნევა, თუ შესაძლებელია მისი ხელახალი

დაკითხვა (სსსკ 114-ე მ.), სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის მე-40 მუხლის თანახმად, მოსამართლეს უფლება აქვს, მოწმის დაკითხვის დროს უარი თქვას ბრალდებულის დასწრებაზე, თუ გამოიყენება მოწმის დაცვის ერთ-ერთი სპეციალური ღონისძიება.⁶

საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის 273-ე მუხლის თანახმად, გამამტყუნებელი განაჩენის აღწერილობით სამოტივაციო ნაწილში სასამართლო ვალდებულია დაასაბუთოს პროცესის მონაწილის მიმართ დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენება, შეცვლის ან გაუქმების შესახებ, ხოლო სსსკ 274-ე მუხლის თანახმად, გამამტყუნებელი განაჩენის სარეზოლუციო ნაწილი უნდა შეიცავდეს პროცესის მონაწილის მიმართ დაცვის სპეციალური ღონისძიების გამოყენების, შეცვლის ან გაუქმების შესახებ საკითხის გადანყევტას.

ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დაცვის, დახმარებისა და რეაბილიტაციის ღონისძიებები გათვალისწინებულია „ადამიანით ვაჭრობის (ტრეფიკინგის) წინააღმდეგ ბრძოლის შესახებ“ საქართველოს კანონით.

დაბოლოს, უნდა შევნიშნოთ, რომ თვით პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებების გამოყენების ინსტიტუტის გათვალისწინებით ეს ქართულ საპროცესო კანონმდებლობაში დადებითი მოვლენაა, მაგრამ მაინც უმჯობესი იქნებოდა მისი ცალკე კანონის სახით არსებობა, რითაც უფრო დახვეწილი და სრულყოფილი გახდებოდა მისი ცალკეული პროცედურული საკითხები, დაზუსტებული იქნებოდა პროცესის იმ მონაწილეთა წრეც, ვისზედაც შესაძლებელი იქნებოდა ამ

ღონისძიების გამოყენება, ამით კი აღმოიფხვრებოდა ის ურთიერთგანსხვავებული შეხედულებები, რაზედაც ზემოთ გვქონდა საუბარი და, რაც მნიშვნელოვანია, პრაქტიკოსი მუშაკებისათვის უფრო ადვილად გასაგები და გამოსაყენებელი გახდებოდა, მით უმეტეს, რომ ამას საერთაშორისო სამართლებრივი პრაქტიკაც ადასტურებს, ვინაიდან უმრავლეს ქვეყნებში პროცესის მონაწილეთა დაცვის პროცედურებს ცალკე კანონები არეგულირებს, მაგალითად, ავსტრალიის კანონი „მონმეთა დაცვის შესახებ“ (1994 წლის 13 ოქტომბერი), გერმანიის კანონი „მონმეთა დაცვის შესახებ, რომლებსაც საფრთხე ემუქრებათ“ (2011 წლის 11 დეკემბერი), იტალიის კანონი „მონმეთა და იმ პირთა დაცვის შესახებ, რომლებიც ეხმარებიან მართლმსაჯულებას“ (1991 წლის 15 მარტი), კანადის კანონი და პროგრამა მონმეთა დასაცავად (1996 წელი), აშშ-ს კანონმდებლობა მონმეთა დაცვის შესახებ, ლატვიის კანონი „განსაკუთრებული დაცვის შესახებ“ (2005 წლის 19 მარტი), რუსეთის ფედერაციის ფედერალური კანონი „დაზარალებულების, მონმეების და პროცესის სხვა მონაწილეთა სახელმწიფო დაცვის შესახებ“ (2004 წლის 31 ივნისი) და ა.შ. კიდევ მეტიც, ინგლისში ფუნქციონირებს მონმეთა დაცვის ბიურო, რომელიც ქვეყნის შინაგან საქმეთა სამინისტროს დაქვემდებარებაში იმყოფება.⁷

იმის გათვალისწინებით, რომ პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებების გამოყენება პირდაპირაა დაკავშირებული მის ფინანსურ უზრუნველყოფასთან, მრავალ შემთხვევაში მისი მოცულობა შეიძლება იყოს საკმაოდ სოლიდური, რაც კიდევ უფრო მეტად მიანიშნებს იმაზე, რომ აღნიშნული ურთიერთობის მოსაწესრიგებლად, საჭიროა სპეციალური კანონის შემუშავება.

6 ლ. გვრიტიშვილი, სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური პროგრამის წარმოშობის ისტორია, გვ. 21.

7 Рекомендуемые виды практики в области защиты свидетелей при производстве по уголовным делам, касающихся организованной преступности. Организация объединенных нации, Нью-Йорк, 2008. www.unodc.org/documents/.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. <http://www.unde.org/ndf>.
2. ლონდა თოლორაია, სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური ღონისძიებები, წიგნში საქართველოს სისხლის სამართლის საპროცესო კოდექსის კომენტარები 2015 წლის მდგომარეობით, ამერიკის იურისტთა ასოციაციის გამოცემა, თბილისი, 2015
3. ლ. გვრიტიშვილი, სისხლის სამართლის პროცესის მონაწილეთა დაცვის სპეციალური პროგრამის წარმოშობის ისტორია
4. Рекомендуемые виды практики в области защиты свидетелей при производстве по уголовным делам, касающихся организованной преступности. Организация объединенных нации, Нью-Йорк, 2008. www.unodc.org/documents/.